

Олена КУЗНЕЦОВА,
кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент
кафедри фізичного виховання
Національного університету
водного господарства та
природокористування, м. Рівне

НАСТУПНІСТЬ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

Розглянуті питання наступності програм, методик і підходів у фізичному вихованні, які складають основу забезпечення зв'язку між структурними ланками системи освіти. Підкреслено, що наступність є найважливішою складовою процесу освіти і необхідною умовою безперервності і цілісності, єдності і послідовності навчання. Вивчення проблем наступності, розробка і впровадження науково обґрунтованих навчальних програм, дозволить оптимізувати фізичне виховання школярів і студентів.

Ключові слова: наступність, освітній процес, безперервна освіта, навчальні програми, фізичне виховання.

Рассмотрены вопросы преемственности программ, методик и подходов в физическом воспитании, составляющих основу обеспечения связи между структурными звеньями системы образования. Подчеркнуто, что преемственность является важнейшей составляющей процесса образования и необходимым условием непрерывности и целостности, единства и последовательности обучения. Изучение проблем преемственности, разработка и внедрение научно обоснованных учебных программ, позволит оптимизировать физическое воспитание школьников и студентов.

Ключевые слова: преемственность, образовательный процесс, непрерывное образование, учебные программы, физическое воспитание.

The questions of succession of the programs, methods and approaches in physical education, constituents basis of providing of connection between the structural links of the system of education are considered. Underline, that a succession is the major constituent of process of education and necessary condition of continuity and integrity, unity and teaching sequence. The study of problems of succession, development and introduction of the scientifically grounded on-line tutorials, will allow to optimization physical education.

Key words: succession, education process, continuous, programs, physical education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За роки незалежності України зроблені істотні кроки в розвитку національної системи освіти. До них слід віднести створення неперервної ступеневої освіти, варіативність мережі навча-

льних закладів та освітньо-професійних програм. Як зазначається у національній доповіді України, що була представлена на Міжнародному форумі «Освіта для стійкого розвитку: на шляху до суспільства знань», одним з пріоритетних напрямків реформування системи освіти є створення умов для задоволення освітніх і професійних потреб особистості і можливостей її удосконалення на основі неперервної освіти.

Тобто, провідними ідеями розвитку сучасної освіти є гуманізація та неперервність. Згідно з визначенням Міжнародної комісії з освіти XXI століття при ЮНЕСКО неперервна освіта повинна об'єднувати всю діяльність та ресурси в галузі освіти та спрямовувати їх на досягнення гармонійного розвитку потенційних здібностей особистості та прогресу в перетворенні суспільства.

Неперервна освіта в педагогіці трактується як цілеспрямоване засвоєння людиною знань, формування способів пізнання, досвіду творчої діяльності на протязі всього життя, як в навчальних закладах, так і шляхом самоосвіти [1].

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні наголошується: «Неперервна освіта реалізовується шляхом:

- забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, які функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку осіб до можливого переходу на наступні ступені;
- формування потреби та здатності особистості до самонавчання;
- оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації (модернізації системи післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів);
- створення інтегрованих навчальних планів і програм; формування й розвиток навчально-науково-виробничих комплексів ступеневої підготовки фахівців;
- запровадження й розвиток дистанційної освіти;
- організація навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці на базі професійно-технічних та вищих навчальних закладів, закладів післядипломної освіти, а також використання інших форм навчання; забезпечення зв'язку між загальною середньою, професійно-технічною, вищою та післядипломною освітою [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Неперервність освіти передбачає єдність, взаємозв'язок, взаємозумовленість, наступність всіх ланок, що складають систему освіти. Саме наступність є необхідною умовою успішного функціонування системи ступеневої освіти. Необхідність дотримання наступності навчання диктується також постійним розвитком суспільства виникненням шкіл нового типу, постійним оновленням навчальних планів і програм, вдосконаленням технічних засобів навчання, виникненням нових педагогічних технологій [6].

Досить актуальною та нерозв'язаною проблемою у системі освіти України є розрив між фізичною підготовленістю випускників шкіл та вимогами, які висуваються до них програмою вищих навчальних закладів. Перед викладачами виникають логічні питання стосовно оптимізації процесу адаптації учнів шкіл до

навчання у ВНЗ та організації процесу фізичного виховання, збереження його цілісності під час змін освітніх ланок [3].

Результати аналізу літературних джерел [2, 3; 5; 6 та ін.] та педагогічної практики свідчать, що дослідження в області наступності фізичного виховання учнів та студентів спрямовані, зазвичай, на теоретичне обґрунтування даної проблеми, на вивчення процесу організації наступності у системі «дитячий садок – школа» (С.А. Петренко, 2008) або «початкова школа – середня школа». Значно рідше зустрічаються роботи стосовно організації подібного процесу на межі «школа – ВНЗ». Такій підхід обумовлює створення принципово нової освітньої парадигми, основу якої повинен складати принцип наступності, покликаний забезпечити організаційну та змістову єдність, а також взаємозалежність усіх ланок навчального процесу.

Мета дослідження – визначити проблеми наступності у системі фізичного виховання учнівської молоді.

Завдання дослідження:

1. За допомогою літературних джерел здійснити тлумачення дефініції «фізкультурна освіта».
2. Проаналізувати підходи науковців до реалізації наступності, зорієнтовані передусім на систему фізичного виховання двох ланок освіти (школа–ВНЗ).
3. Виділити основні складові принципу наступності у системі фізкультурної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження

Специфіка нашого дослідження зобов'язує усвідомлення понятійного апарату та системи категорій з обраного наукового напрямку як у сучасному їх тлумаченні, так і їх ретроспективного бачення.

Аналіз літератури з проблеми наступності показує, що феномен наступності пов'язаний зі зберіганням елементів цілого в процесі його розвитку. В Великій радянській енциклопедії дається наступне визначення наступності «Наступність – зв'язок між явищами у процесах розвитку в природі, суспільстві та пізнанні, коли нове, приходячи на зміну старому, зберігає в собі деякі його елементи».

Аналіз вихідних понять сучасних теоретиків свідчить про неоднозначність у визначенні категорії «фізкультурна освіта», розуміння якого було започатковано П.Ф. Лесгафтом [9, с. 15]. І на нашу думку, найбільш точно за змістом визначено у праці [9, с. 10].

Виходячи із вищезазначеного, ми будемо вживати термін «фізкультурна освіта» у контексті категорій «фізична культура» [7, с. 10] та «освіта» [8, с. 13], що містить складові: 1) здобуття спеціальних знань, умінь і навичок в галузі фізичної культури; 2) формування на цій основі світогляду та стану здоров'я; 3) здатність до повноцінної життєдіяльності та соціальної активності; 4) здатність до передавання спеціальних знань та умінь у галузі фізичної культури.

Суб'єктами навчання виступають – людина, що займається фізичною культурою з метою здобуття спеціальних знань і покращення стану здоров'я та педагог, що здійснює педагогічний вплив. Як засоби цього процесу виступають: система спеціальних знань, фізичних вправ (на сучасному етапі історії відобра-

жені як масовий та рекреаційний спорт), гігієнічних факторів та оздоровчих сил природи.

Таким чином, метою загальної фізкультурної освіти є формування наукового світогляду учнів у сфері фізичної культури, оволодіння ними засобами, методами і формами індивідуальної рухової діяльності, уміння цілеспрямовано використовувати цю діяльність для власного духовного і фізичного вдосконалення, зміцнення і збереження здоров'я.

В.С. Мунтян та А.Н. Черновол обґрунтували переваги безперервної освіти у вирішенні проблем наступності на прикладі Харківського Гуманітарного Університету «Народна українська академія». В нашому дослідженні ми дотримуємося точки зору вищезгаданих науковців. «Наступність – це загальнопедагогічний принцип, який стосовно до навчання вимагає постійного забезпечення нерозривного зв'язку між окремими сторонами, частинами, етапами і ступенями навчання і в середині їх; розширення і поглиблення знань, отриманих на попередніх етапах навчання, перетворення окремих уявлень і понять в струнку систему знань, умінь і навичок; поступально-висхідного (спиралеподібного) розгортання усього навчального процесу відповідно до змісту, форм і методів роботи за умови обов'язкового врахування якісних змін, які відбуваються в особистості учнів і студентів [5].

Правила реалізації принципу наступності сформулював Ю.А. Кустов и найбільш значущими він вважає наступні:

- виділити основні етапи формування особистості, її якостей та видів діяльності;
- встановити вихідний та верхній рівні якості особистості чи виду діяльності, що формується;
- виявити протиріччя між перспективами розвитку особистості та її дійсним станом в процесі вивчення дисципліни;
- виділити основні структурні елементи курсу, розділу, теми, що мають бути засвоєні (факти, поняття, закономірності);
- актуалізувати в свідомості учнів раніш засвоєні базисні поняття та способи діяльності;
- вибрати оптимальне поєднання методів, форм та засобів навчання, на основі яких здійснити перехід від вихідного до наміченого рівня;
- встановити зв'язок між поняттями, що вивчаються та знаннями та вміннями, що їм передують;
- сформовані поняття «включати в дію», ширше використовувати в процесі формування нових понять розв'язання практичних задач [4, с. 21-22].

О.А.Томенко зробив аналіз програмно-нормативних документів, що регулюють зміст викладання дисциплін «Фізична культура» та «Фізичне виховання» для навчальних закладів України [10]. Він дозволив виявити часткову наступність у реалізації неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді у навчальних закладах, яка проявляється у:

- послідовності у постановці завдань освіти відповідно до вікових особливостей контингенту і професійно-прикладної спрямованості;
- єдиній структурі (інваріантна і варіативна частини) та використанні форм

реалізації, що взаємно доповнюють одна одну (урочна, позаурочна, самостійні форми у школярів; лекції, практичні, семінарські та індивідуальні, секційні заняття у студентів);

– нарощуванні обсягів навчальних навантажень від двох-трьох годин на тиждень у школярів до чотирьох годин у студентів;

– раціональній побудові варіативної складової неспеціальної фізкультурної освіти, відповідно до якої проводиться послідовне опанування техніки видів спорту та рухової діяльності (гімнастики, спортивних ігор, плавання, легкої атлетики, аеробіки тощо) від 5–9, 10–11 класів школи до вищого навчального закладу, що дозволяє молодим людям удосконалюватися у цих видах і застосовувати їх для професійно-прикладної фізичної підготовки, зважаючи на матеріальну базу та можливості закладу освіти;

– відмінностях у змісті інваріантної складової під час переходу від школи до вищого навчального закладу, де за програмою передбачені лише такі види спорту, як легка атлетика, спортивні ігри та туризм;

– повторюваності програмного матеріалу з теоретичних знань, передбачених для школярів та студентів;

– відмінностях у діючій системі оцінювання навчальних досягнень у школах та ВНЗ (кредитно-модульна система зі 100-бальним оцінюванням у студентів і 12-бальна у школярів).

Висновки. Аналіз науково-методичної літератури, яка висвітлює питання наступності у фізичному вихованні, дозволив зробити наступні висновки. Проблема, що досліджується має низку недоробок, хоча тенденції щодо її розвитку, безперечно, існують. Дотримання наступності і цілісності освітнього процесу під час переходу учнів з одного рівня навчання на другій слід вирішувати приділивши особливу увагу наступності. Такій підхід дозволить оптимізувати процес адаптації на усіх етапах навчання, де останньою ланкою освіти є ВНЗ. Для цього повинні бути переглянуті навчальні плани та програми, процес фізичного виховання повинен включати у себе професійно-прикладну фізичну підготовку майбутнього фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку освіти / Нормативне правове забезпечення освіти. У 4-х ч. – Видав. гр. «Основа», 2004. – Ч. 1. – 144с.

2. Гуревич Р. С. Принцип наступності у навчанні в контексті неперервної професійної освіти / Р.С. Гуревич, С.Д. Цвілик // Неперервна професійна освіта : за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. – К., 2001. – Ч. 1. – С. 124 – 130.

3. Красуля М. А. Развитие системы физического воспитания в условиях непрерывного образования / М.А. Красуля М. А. А.В. Красуля // Слобожанский научно-спортивный вестник. – 2004. – Вип. 4. – С. 34–38.

4. Кустов Ю.А. Единство и преемственность педагогических действий в высшей школе / Ю.А. Кустов. – Самара, 1993. – 109 с.

5. Мунтян В. С. Преемственность как условие непрерывности процесса физического воспитания / В.С. Мунтян, А.Н. Черновол. – Физическое воспитание студентов. – №4. – 2012. – С. 101-104.

6. Непрерывное образование в контексте образовательных реформ в Украине : монография / [авт. кол. : В. И. Астахова, Е. Г. Михайлева, Е. В. Астахова и др.]; под общ. ред. В. И. Астаховой – Х. : Изд-во НУА, 2006. – 300 с.
7. Пангелова Н.Є. Історія фізичної культури : [навч. посіб.] / Н.Є Пангелова. – К. : Освіта України, 2010. – 294 с.
8. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В.Семенова та ін.; за ред. З.Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
9. Теорія і методика фізичного виховання: [навч. видання] / за ред. Т.Ю. Круцевич. – К. : Олімпійська література, 2008. – Т. 1. – 391 с.
10. Томенко О.А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді // Олександр Анатолійович Томенко / автореф. дис. ...д. н. з ф. в. і сп. – Київ, 2012. – 39 с.